

АБ НАВУКОВЫХ ДАСЛЕДАВАННЯХ АДДЗЕЛА НАЦЫЯНАЛЬНЫХ І МІЖНАРОДНЫХ АДНОСІН БЕЛАРУСІ ІНСТЫТУТА ГІСТОРЫІ НАН БЕЛАРУСІ (1960—1990-я гг.)

Уладзімір Снапкоўскі

У даваенны перыяд існавання Інстытута гісторыі АН БССР знешнепалітычная праблематыка не знайшла адлюстравання ў даследаваннях яго супрацоўнікаў. У другой палове 1940-х—пачатку 1950-х гг. былі зроблены спробы стварыць у інстытуце падраздзяленне, якое займалася б праблемамі ўсеагульнай гісторыі, у тым ліку міжнароднымі адносінамі. У 1946 г. быў адкрыты сектар усеагульнай гісторыі (загадчык — акадэмік М. Н. Нікольскі), у 1951 г. — сектар навейшай гісторыі (загадчык — канд. гіст. навук Э. М. Паздняк). Аднак з-за адсутнасці кадраў і неадпаведнасці асноўным накірункам навуковай дзейнасці Інстытута гісторыі АН Беларусі, якімі з'яўляліся вывучэнне "ўнутранай" гісторыі БССР, гэтыя навуковыя падраздзяленні не змаглі разгарнуць сваю працу і былі хутка скасаваны. Пытанні знешнепалітычнай дзейнасці і міжнародных сувязей Беларусі навейшага часу заставаліся па-за ўвагай вучоных інстытута, у тым ліку іх абагульняючых прац па гісторыі Беларускай ССР, што былі выдадзены ў 1950—1960-я гг.

Разам з тым у першай палове 1960-х гг. два супрацоўніка Інстытута гісторыі абаранілі першыя кандыдацкія дысертацыі па замежных сувязях БССР. Гэта былі С. Д. Вайтовіч ("Белорусская ССР в борьбе за мир и сотрудничество между народами (1945—1962)". Мн., 1963) і В. С. Талстой ("Сотрудничество Белорусской ССР и Польской Народной Республики (1944—1963)". Мн., 1964). У другой палове 1960-х гг. яны надрукавалі асобныя манаграфіі на падставе абароненых дысертацый. Кнігі С. Д. Вайтовіча і В. С. Талстога былі першымі навуковымі выданнямі па знешнепалітычнай дзейнасці Беларусі, што былі выдадзены ў рэспубліцы. У 1964 г. у Маскве выйшла ў свет кніга "Белорусская ССР на международной арене", якая была падрыхтавана калектывам супрацоўнікаў МЗС БССР пад кіраўніцтвам міністра замежных спраў К. В. Кісялёва. Яна разглядала пераважна актыўнасць рэспублікі ў ААН. Такім чынам, у 1960-х гг. былі створаны перадумовы для фарміравання акадэмічнага падраздзялення па вывучэнні міжнароднай дзейнасці БССР.

Гэтыя перадумовы былі рэалізаваны фактам стварэння ў структуры Інстытута гісторыі АН БССР у 1969 г. сектара гісторыі еўрапейскіх сацыялістычных краін (СГЕСК). Галоўнымі прычынамі стварэння сектара з'яўляліся не столькі навуковыя, колькі палітычныя матывы. Пасля падзей у Чэхаславакіі ў 1968 г. савецкае кіраўніцтва нібыта зразумела неабходнасць навуковага даследавання "брацкіх" сацыялістычных краін, якія час ад часу сутрасаліся ад вострых палітычных крызісаў. З улікам геаграфічнай блізкасці Беларусі да гэтых краін і выконваючы адпаведныя рэкамендацыі ЦК КПСС, бюро ЦК КПБ прыняло рашэнне аб стварэнні сектара. Перад ім былі пастаўлены задачы "распрацоўкі пытанняў, што датычыліся месца БССР на міжнароднай арэне, яе ўдзелу ў супрацоўніцтве СССР з замежнымі дзяржавамі, а таксама некаторых аспектаў сацыялістычнага

будаўніцтва ў брацкіх краінах і заканамернасцей развіцця сусветнай сацыялістычнай сістэмы" (Архіў аддзела нацыянальных і міжнародных адносін Беларусі Інстытута гісторыі НАН Беларусі). Нягледзячы на назву, прыярытэтным накірункам сектара адразу быў вызначаны аналіз замежных сувязей БССР.

Незабяспечанасць сектара кваліфікаванымі кадрамі па спецыялізацыі асобных краін Усходняй Еўропы, іх адток у ВНУ па прычыне больш высокай аплаты працы, цяжкасці з выданнем навуковай прадукцыі па праблематыцы еўрапейскіх сацыялістычных краін (гэта лічылася прэагатывай маскоўскіх акадэмічных устаноў) прывялі да таго, што з пачатку свайго існавання СГЕСК сканцэнтравалася на даследаванні двух- і шматбаковых сувязей БССР з асобнымі краінамі "сацыялістычнай садружнасці" і дзейнасці рэспублікі ў ААН. Але задача вывучэння навейшай (пасля 1945 г.) гісторыі асобных еўрапейскіх сацыялістычных краін, падрыхтоўкі кандыдатаў навук і замацавання іх за адпаведнымі краінамі не здымалася. У 1970-я гг. па гэтай тэматыцы абаранілі кандыдацкія дысертацыі 4 супрацоўніка сектара: А. Е. Пятрунікаў (удзел камсамола Балгарыі ў сацыялістычным будаўніцтве 1960—1965 гг.), М. Г. Крэканэ (прафсаюзы Румыніі ў 1945—1947 гг.), А. С. Кароль (дапамога СССР антыфашысцка-дэмакратычным сілам Усходняй Германіі ў 1945—1947 гг.), У. Е. Снапкоўскі (палітыка ГДР адносна ФРГ у 1970-я гг.).

Тым не менш асноўным накірункам працы сектара з'яўляліся пытанні знешнепалітычнай дзейнасці і міжнародных сувязей Беларусі пасля 1944 г., калі БССР разам з іншымі саюзнымі рэспублікамі атрымала знешнепалітычныя паўнамоцтвы. У 1970—1980-я гг. удзел БССР у працы ААН у галіне забеспячэння міжнароднага міру і бяспекі грунтоўна даследаваў С. Д. Вайтовіч. Ён таксама вывучаў сувязі БССР з развіваючыміся краінамі і яе замежныя эканамічныя адносіны. Усяго па гэтай тэматыцы вучоны надрукаваў 7 індывідуальных манаграфій і 1 у сааўтарстве. У 1978 г. С. Д. Вайтовіч абараніў у Маскве доктарскую дысертацыю па тэме "Беларуская ССР у барацьбе Савецкага Саюза супраць каланіялізму, за незалежнасць, прагрэс і бяспеку развіваючыхся краін (1945—1970 гг.)" і стаў першым у рэспубліцы доктарам навук па праблематыцы міжнароднай дзейнасці БССР.

У 1970 г. С. Д. Вайтовіч, М. С. Верабей і В. С. Талстой выпусцілі кнігу "Сотрудничество Белорусской ССР с социалистическими странами", якая з'яўлялася першай манаграфіяй супрацоўнікаў СГЕСК. Пачалося вывучэнне двухбаковых сувязей рэспублікі з усходнееўрапейскімі краінамі. Л. П. Мірачыцкі падрыхтаваў кандыдацкую дысертацыю аб супрацоўніцтве БССР і Чэхаславакіі ў 1956—1961 гг. і апублікаваў у 1981 і 1992 гг. 2 манаграфіі аб беларуска-чэхаславацкіх і беларуска-югаслаўскіх культурных і навуковых сувязях ад іх вытокаў і да нашых дзён. В. П. Жукаў выдаў у 1974 г. кнігу

Снапкоўскі Уладзімір Еўдакімавіч — доктар гістарычных навук, прафесар кафедры міжнародных адносін факультэта міжнародных адносін Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, загадчык аддзела нацыянальных і міжнародных адносін Беларусі Інстытута гісторыі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі

аб удзеле БССР у супрацоўніцтве СССР з ГДР у 1956—1972 гг., якая была падрыхтавана на падставе кандыдацкай дысертацыі. Г. Г. Сяргеева абараніла кандыдацкую дысертацыю аб беларуска-балгарскіх узаемазвязях і надрукавала ў 1976 г. адпаведную манаграфію, якая ахоплівала перыяд 1960—1975 гг. Кандыдацкая дысертацыя В. П. Галубовіча была прысвечана беларуска-венгерскаму супрацоўніцтву 1960—1970-х гг., адпаведная праца А. М. Рэзніка — узаемазвязям БССР і ГДР у 1970—1980-я гг., А. А. Лашкевіча — развіццю вышэйшай школы Балгарыі ў 1944—пачатку 1960-х гг. Такім чынам, да канца 1970-х гг. супрацоўнікі сектара даследавалі двухбаковае супрацоўніцтва БССР з шэрагам еўрапейскіх краін "сацыялістычнай садружнасці" — Польшчай, ГДР, Балгарыяй, Чэхаславакіяй і Венгрыяй.

Паралельна вялася распрацоўка пытанняў шматбаковага супрацоўніцтва БССР з сацыялістычнымі краінамі. Э. А. Лейкін вывучаў інтэрнацыянальныя сувязі беларускай моладзі, А. С. Ляднёва — рабочага класа, Г. Г. Сяргеева — навуковае супрацоўніцтва, І. А. Захарчанка — трансгранічнае супрацоўніцтва абласцей БССР і адпаведных адміністрацыйна-тэрытарыяльных адзінак еўрапейскіх сацыялістычных краін. Па гэтай тэматыцы яны апублікавалі адпаведныя манаграфіі (І. А. Захарчанка разам з М. С. Вераб'ём). У 1980-я гг. пашырылася даследаванне знешнепалітычнай дзейнасці рэспублікі ў галіне міру і бяспекі, якое разглядалася праз прызму яе ўдзелу ў ажыццяўленні знешняй палітыкі СССР. Гэтая праблема знойшла адлюстраванне ў манаграфічнай прадукцыі Э. А. Лейкіна (барацьба БССР за мір, раззбраенне і міжнародную бяспеку), У. Е. Снапкоўскага (дзейнасць БССР у ААН у 1945—1985 гг.), Л. У. Языковіч (БССР і ЮНЕСКА).

Пэўным падсумаваннем дваццацігадовай працы сектара, які з 1983 г. стаў называцца сектарам гісторыі замежных сувязей БССР, з'явілася выданне ў канцы 1980-х гг. 2 калектывных манаграфій. У кнізе "БССР і социалистические страны: укрепление дружбы, сотрудничества, братства (1945—1987 гг.)" прааналізаваны грамадска-палітычныя, у тым ліку і на міжнароднай арэне, эканамічныя, культурныя і навуковыя сувязі рэспублікі з сацыялістычнымі краінамі. Праца "В едином строю борцов за мир" разглядала ўдзел беларускай грамадскасці ў руху прыхільнікаў міру.

Трэба адзначыць, што гэтыя, як і іншыя, працы супрацоўнікаў сектара не былі пазбаўлены сур'ёзных метадалагічных недахопаў, аднабаковасці, спрошчанасці, параднасці, схематызму, замоўчвання адных і штучнага выпячвання іншых гістарычных падзей, скажэнняў, зададзенасці вынікаў даследавання. Гэтыя хібы тэарэтычнага і метадычнага характару былі ўласцівыя для ўсёй савецкай гістарычнай навукі, у тым ліку для савецкай школы даследчыкаў знешняй палітыкі СССР і міжнародных адносін.

З разгортваннем працэсаў перабудовы, дэмакратызацыі і галоснасці навукоўцы аддзела рабілі захады па павышэнню навуковага ўзроўню даследаванняў, набліжэнню іх да рэальных патрэбнасцей беларускага грамадства. У снежні 1989 г. У. Е. Снапкоўскі надрукаваў у акадэмічнай газеце "За передовую науку" артыкул "Мы многого еще не знаем", дзе крытычна разгледзеў стан вывучэння міжнароднай дзейнасці БССР, выказаўся за даследаванне яе "белых плямаў", адмову ад старых догмаў і стэрэатыпаў, укараненне новых падыходаў у даследчыцкай працы. Новыя канцэптальныя палажэнні ў гэтай галіне гістарычнай навукі былі вылуча-

ны У. Е. Снапкоўскім і Г. Г. Сяргеевай у шэрагу іх артыкулаў і падсумаваны ў сумесным артыкуле "Знешнепалітычныя аспекты суверэнітэту Беларусі: гістарычны агляд" (Весті АН Беларусі. Серыя грамадскіх навук. 1992. № 2). На рубяжы 1980—1990-х гг. адбываецца пераход даследчыкаў знешнепалітычнай дзейнасці Беларусі на пазіцыі нацыянальна-дзяржаўнай канцэпцыі гісторыі Беларусі.

Супрацоўнікі аддзела не стаялі ў баку ад бурлівага грамадскага жыцця. Некаторыя іх грамадска-палітычныя акцыі патрабавалі грамадзянскай мужнасці. Старшыя навуковыя супрацоўнікі аддзела Л. П. Мірачыцкі і В. С. Талстой былі ў ліку 28 прадстаўнікоў творчай і навуковай інтэлігенцыі рэспублікі, што падпісалі 15 снежня 1986 г. ліст на імя Генеральнага сакратара ЦК КПСС М. С. Гарбачова ў абарону беларускай мовы. З канца 1980-х гг. супрацоўнікі аддзела пачалі паступова пераходзіць на беларускую мову ў сваёй даследчай працы і публічных зносінах і выступленнях. У 1990 г. упершыню штогадовая справаздача аддзела была падрыхтавана па-беларуску. З 1990 г. пераважная большасць публікацый аддзела друкуецца на беларускай мове.

У пачатку 1990-х гг. у сувязі са змяненнем структуры Інстытута гісторыі сектар гісторыі замежных сувязей БССР быў рэарганізаваны ў аддзел гісторыі нацыянальных адносін і культуры Беларусі савецкага перыяду. У 1993 г. са складу аддзела вылучыўся сектар нацыянальна-культурнага развіцця Беларусі XX ст. З гэтага часу аддзел стаў называцца аддзелам нацыянальных і міжнародных адносін Беларусі. З моманту стварэння аддзела яго загадчыкамі былі: доктар гістарычных навук, прафесар А. М. Мацко (1969—1973); кандыдат гістарычных навук В. С. Талстой (1973—1982); кандыдат гістарычных навук Г. Г. Сяргеева (1982—1995). З кастрычніка 1995 г. аддзел узначальвае доктар гістарычных навук, прафесар У. Е. Снапкоўскі.

Тэматыка аддзела прыцягнула значныя змены ў сувязі з набыццём Беларуссю незалежнасці і неабходнасцю вывучэння мала ці зусім недаследаваных праблем навішай гісторыі Беларусі. Адным з такіх "белых плямаў" была гісторыя беларускай дыяспары. У 1990—1995 гг. аддзел выканаў тэму "Гісторыя беларускай эміграцыі", па выніках якой была падрыхтавана і здадзена ў выдавецтва абагульняючая праца па гісторыі беларускай эміграцыі ад часоў ВКЛ да 1991 г. Падрыхтаваны таксама зборнік дакументаў і матэрыялаў па гісторыі беларускай дыяспары ў 2 тамах, які ахоплівае перыяд з другой паловы XIX ст. да 1991 г. У 1995—1999 гг. аддзел выканаў тэму "Сучасная беларуская дыяспара". Прааналізавана культурна-нацыянальнае жыццё беларусаў Расіі, Украіны, краін Балтыі, Польшчы, узаемадчынненні паміж дыяспарай і Бацькаўшчынай у 1990-я гг.

Упершыню прафесійныя гісторыкі Беларусі ажыццявілі комплекснае вывучэнне жыцця і дзейнасці беларусаў замежжа як важнай і неад'емнай часткі беларускага этнасу. Тым самым быў ліквідаваны істотны прагал у беларускай гістарычнай навукі, распрацавана метадалогія і метадыка даследавання беларускай дыяспары і эміграцыі з пазіцыяў нацыянальна-дзяржаўнай канцэпцыі гісторыі Беларусі. Завершанае даследаванне мае не толькі навукова-пазнавальную, але і сацыяльна-практычную значнасць. Яно закладвае навуковы фундамент як пад распрацоўку нацыянальнай канцэпцыі "Беларуская дыяспара", так і пад рэалізацыю ўзважанай урадавай палітыкі Рэспублікі Беларусь адносна беларускіх арганізацый замежжа, якая павінна быць накіравана на кансалідацыю беларускага нацыянальнага супольніцтва.

У 90-я гг. супрацоўнікі аддзела дасягнулі значных вынікаў у вывучэнні асобных праблем гісторыі знешняй палітыкі Беларусі і беларускай эміграцыі. У 1993 г. У. Е. Снапкоўскі абараніў доктарскую дысертацыю па тэме "Знешнепалітычная дзейнасць Беларускай ССР (1944—1953 гг.)", па выніках якой ён надрукаваў 2 манаграфіі аб шляху Беларусі ў ААН і яе дыпламатычнай актыўнасці ў азначаны перыяд. У гэтых працах упершыню ў айчынай і постсавецкай гістарыяграфіі знешнепалітычная дзейнасць саюзнай рэспублікі (у дадзеным выпадку БССР) разглядаецца не як ілюстрацыя да агульнасаюзнай дыпламатыі, а як самастойны прадмет даследавання, праз прызму нацыянальных інтарэсаў Беларусі. Л. А. Кавалёва абараніла кандыдацкую дысертацыю аб знешнепалітычнай дзейнасці БССР у 1919—1929 гг. У 1994 г. А. В. Ціхаміраў абараніў кандыдацкую дысертацыю па тэме "Беларуская эміграцыя. 90-я гг. XIX ст. — 1917 г.", у якой упершыню прааналізаваў этапы і тэндэнцыі эміграцыйных працэсаў у Беларусі, а таксама арганізацыйныя формы жыцця эміграцыі на чужыне. Пазней У. Е. Снапкоўскі і А. В. Ціхаміраў аб'ядналі свае намаганні ў распрацоўцы навукова-папулярнага нарыса па гісторыі геапалітыкі і дыпламатыі Беларусі XX ст. У 1999 г. А. В. Ціхаміраў завяршыў цікавае, наватарскае даследаванне па знешнепалітычных аспектах станаўлення беларускай дзяржаўнасці ў перыяд пасля завяршэння Першай сусветнай вайны у лістападзе 1918 г. да заключэння Рыжскага міру ў сакавіку 1921 г.

Г. Г. Сяргеева плённа вывучала гістарычныя і сучасныя пытанні жыцця і дзейнасці беларускай дыяспары, у тым ліку яе ўзаемаадносіны з Бацькаўшчынай, дзяржаўнай міграцыйнай палітыкі Рэспублікі Беларусь і становішча беларусаў у Расійскай Федэрацыі. А. С. Ляднёва аналізавала дзейнасць беларускай нацыянальнай школы за мяжой пасля Другой сусветнай вайны. Л. У. Языковіч займалася асвятленнем рэлігійнага жыцця эміграцыі і беларускага нацыянальнага руху ў Польшчы ў 1944—1980-я гг. Л. П. Мірачыцкі разглядаў беларускую дыяспару ў краінах Балты і гісторыка-культурныя сувязі народаў Беларусі і Балты. А. М. Рэзнік працаваў над вывучэннем грамадска-палітычных і навукова-культурных поглядаў прадстаўнікоў БНР у 1918—1925 гг. і дзейнасці беларускай эміграцыі ў Еўропе ў 1925—1939 гг. Т. А. Папоўская даследавала беларускую эміграцыю ў Францыі, Аргенціне і іншых краінах.

Сіламі супрацоўнікаў аддзела нацыянальных і міжнародных адносін напісаны тэксты па праблематыцы беларускай дыпламатыі і дыяспары для "Нарысаў гісторыі Беларусі" (Мн., 1995. Ч. 2), 4—6-й кніг даследчага праекта "Гісторыі Беларусі" ў 6 кнігах, які завяршаны на аўтарскім узроўні калектывам Інстытута гісторыі НАН Беларусі. Тэматыка аддзела шырока прадстаўлена яго навукоўцамі на старонках "Энцыклапедыі гісторыі Беларусі", універсальнай "Беларускай энцык-

лапедыі", "Беларусікі-Альбарутэнікі" і іншых навуковых і папулярных выданняў.

Адзел ажыццяўляў падрыхтоўку прапаноў і экспертызу дакументаў па свайму профілю, што паступалі ў НАН Беларусі з боку дзяржаўных органаў Рэспублікі Беларусь — Міністэрства замежных спраў, Дзяржкамтэта па справах рэлігій і нацыянальнасцей, Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу, Нацыянальнай камісіі па справах ЮНЕСКА і інш. Ён забяспечваў рэалізацыю навуковай часткі дзяржаўнай праграмы "Беларусы ў свеце", што была зацверджана урадам Рэспублікі Беларусь (выконвалася ў 1993—1997 гг.). У 1998 г. падрыхтавана разгорнутае заключэнне на праект канцэпцыі "Беларуская дыяспара", што быў распрацаваны па заказе Дзяржкамтэта па справах рэлігій і нацыянальнасцей. Супрацоўнікі аддзела ўдзельнічалі ў экспертнай падрыхтоўцы дакументаў Першага і Другога з'ездаў беларусаў свету, сустрэч беларусаў блізкага замежжа.

Адзел падтрымлівае цесныя сувязі з вышэйшай школай, выдавецтвам "Беларуская энцыклапедыя" і некаторымі іншымі навукова-асветнымі і грамадска-культурнымі ўстановамі і арганізацыямі. Загадчык аддзела У. Е. Снапкоўскі працуе прафесарам факультэта міжнародных адносін БДУ, старшы навуковы супрацоўнік Л. У. Языковіч — загадчыкам аддзела выдавецтва "Беларуская энцыклапедыя", старшы навуковы супрацоўнік А. С. Ляднёва і А. В. Ціхаміраў працуюць па сумяшчальніцтву ў ВНУ г. Мінска.

Разам з тым у навукова-даследчай, арганізацыйнай і выдавецкай працы аддзела існуюць пэўныя хібы і аб'ектыўныя цяжкасці. Кіраўніцтву Інстытута і аддзела ўдалося захаваць, нягледзячы на значныя скарачэнні, кадравы патэнцыял навукоўцаў, хоць некаторыя з іх працуюць на палову стаўкі. У 1995—1999 гг. склад аддзела стабілізаваўся на ўзроўні 8 навуковых супрацоўнікаў, у ліку якіх былі 1 доктар і 6 кандыдатаў навук. У сувязі з натуральным працэсам старэння востра стаіць праблема папаўнення аддзела кваліфікаванымі супрацоўнікамі ў працаздольным узросце. У апошнія гады з боку выдавецтваў, рэдакцый часопісаў і газет назіралася тэндэнцыя ахалоджання інтарэсу да праблематыкі беларускай дыяспары, пэўнага суб'ектывізму пры ацэнцы рукапісаў. Фінансавыя цяжкасці Інстытута гісторыі і ўсёй НАН Беларусі не дазволілі давесці да стадыі публікацыі рукапісы калектывнай манаграфіі па гісторыі беларускай эміграцыі і зборніка дакументаў па дыяспары.

За 30-гадовую гісторыю свайго існавання адзел нацыянальных і міжнародных адносін Беларусі ператварыўся ў адзін з вядучых навуковых цэнтраў краіны па праблемах гісторыі знешняй палітыкі Беларусі XX ст. і беларускай дыяспары. На яго базе склалася аўтарытэтная школа даследчыкаў, якая аказвае значны ўплыў на стан гістарычных ведаў у РБ па вышэйазначанай тэматыцы.

ДАДАТАК

Спіс кніжных публікацый супрацоўнікаў аддзела нацыянальных і міжнародных адносін Беларусі Інстытута гісторыі НАН Беларусі (1966—2000 гг.)

1. Толстой В. С. Братское сотрудничество белорусского и польского народов (1944—1964 гг.). Мн.: Наука и техника, 1966. 140 с.
2. Войтович С. Д. БССР в борьбе за мир и сотрудничество между народами (1945—1965 гг.). Мн.: Наука и техника, 1968. 207 с.
3. Войтович С. Д., Воробей Н. С., Толстой В. С. Сотрудничество Белорусской ССР с социалистическими странами. Мн.: Наука и техника, 1970. 214 с.
4. Войтович С. Д. Белорусская ССР и развивающиеся страны (1945—1970 гг.). Мн.: Наука и техника, 1974. 231 с.
5. Сергеева Г. Г. Белорусская ССР в советско-болгарском сотрудничестве (1960—1975 гг.). Мн.: Наука и техника, 1976. 207 с.
6. Войтович С. Д. В борьбе за мир и безопасность народов: ООН, проблема разоружения и ослабления международного напряжения и участие в ее обсуждении делегаций БССР. Мн.: Наука и техника, 1977. 112 с.
7. Лейкин Э. А. Интернациональные связи молодежи Белоруссии: (Комсомол Белоруссии — активный участник сотрудничества ВЛКСМ с союзами молодежи стран социалистического содружества, 1960—1975 гг.). Мн.: Наука и техника, 1977. 183 с.

8. Войтович С. Д. БССР на форуме наций. Мн.: Вышэйшая школа, 1978. 144 с.
9. Мирочыцкі Л. П. Беларуска-чэхасловацкія культурныя і навучныя сувязі. Мн.: Наука и техника, 1981. 119 с.
10. Войтович С. Д. ООН и страны социализма: Проблемы мира и безопасности народов. Мн.: Наука и техника, 1983. 270 с.
11. Лейкин Э. А. Дружба. Сотрудничество. Братство: Участие БССР во всестороннем развитии связей Советского Союза со странами социализма. Мн.: Беларусь, 1983. 174 с.
12. Войтович С. Д. БССР в отношениях с развивающимися странами (1971—1985 гг.). Мн.: Наука и техника, 1985. 196 с.
13. Снапковский В. Е. Белорусская ССР в ООН (1945—1985 гг.). Мн.: Наука и техника, 1985. 104 с.
14. Лейкин Э. А. Ради жизни на Земле: БССР в борьбе за мир и международную безопасность. Мн.: Беларусь, 1986. 142 с.
15. Сергеева Г. Г. Белорусская ССР в научном сотрудничестве Советского Союза и социалистических стран (1945—1985 гг.). Мн.: Наука и техника, 1986. 214 с.
16. Языкович Л. В. Деятельность Белорусской ССР в ЮНЕСКО. Мн.: Наука и техника, 1986. 59 с.
17. Белорусская ССР и социалистические страны: Укрепление дружбы, сотрудничества, братства (1945—1987 гг.) / Сергеева Г. Г., Языкович Л. В., Снапковский В. Е. и др. / Ред. кол.: И. М. Игнатенко (отв. ред.), Н. С. Воробей, А. Н. Мацко, Г. Г. Сергеева. Мн.: Наука и техника, 1987. 303 с.
18. Леднева А. С. Интернациональные связи рабочего класса Белорусской ССР (1976—1987 гг.): Производственное сотрудничество рабочего класса БССР с социалистическими странами. Мн.: Наука и техника, 1988. 174 с.
19. В едином строю борцов за мир: Общественность Белорусской ССР в движении сторонников мира / Войтович С. Д., Лашкевич А. А., Леднева А. С. и др. / Ред. кол.: М. П. Костюк (отв. ред.), В. Е. Снапковский, Г. Г. Сергеева. Мн.: Наука и техника, 1989. 206 с.
20. Войтович С. Д. БССР в экономических отношениях СССР с зарубежными странами (1945—1987 гг.). Мн.: Наука и техника, 1989. 183 с.
21. Елисеев М. Г., Снапковский В. Е. Два германских государства и европейская безопасность: История и современность. Мн.: Наука и техника, 1989. 150 с.
22. Мірачыцкі Л. П. Беларуска-югаслаўскія культурныя і навуковыя сувязі. Мн.: Навука і тэхніка, 1992. 215 с.
23. Мірачыцкі Л. П. Светлым ценем Адама Міцкевіча: Эміграцыя з Наваградчыны. Мн.: Бацькаўшчына, 1994. 63 с.
24. Снапковский В. Е. Путь Беларуси в ООН: 1944—1945 гг. Мн.: Навука і тэхніка, 1994. 141 с.
25. Снапкоўскі У. Е. Знешнепалітычная дзейнасць Беларусі 1944—1953 гг. Мн.: Беларуская навука, 1997. 207 с.

SUMMARY

"Foreign Policy and International Relations of Belarus in the Studies of National and International Relations Department of the National Academy of Sciences of Belarus Institute of History (1960—1990s)" (Vladimir Snapkovsky)

The article analyses the development of studies in the sphere of foreign policy of Belarus, its international connections and Belarusian diaspora, which were carried out in 1960s—90s by the members of national and international relations department of the National Academy of Sciences of Belarus Institute of History. The article shows political and scientific organizational conditions of the establishment of the division of the European socialist countries history at the Institute of History of the Academy of Sciences of the BSSR in 1969. It also reveals the reasons for the transformation of its field into the studies of international connections of Belarus (BSSR). The article shows, that in the beginning of the 1990s there occurred the department's transition towards the development of topical and unfamiliar issues of history regarding foreign policy and diplomacy of Belarus in the XX century, Belarusian diaspora and emigration. The article also analyses the most significant academic works of the department members and their contribution to the development of historical and international studies in Belarus.